

REDACTIUNEA,
Administrațiunea și Tipografia
Brașov, piața mare nr. 30.
Scrisori nefrancate nu se
primesc.
Manuscrisuri nu se retrimit.
INSERATE
se primesc la Administrațiunea în
Brașov și la următoarele
BIROURI de ANUNȚURI:
In Viena: la M. Dukas Nachst.,
Nuz. Augenfeld & Emeric Les-
ner, Heinrich Schalek, A. Op-
pel & Nachst., Anton Oppelik.
In Budapesta la A. V. Gold-
berger, Ekstein Bernat, Iuliu
Leopold (VII Erzsébet-körut).
PREȚUL INSERȚIUNILOR: o se-
rie garmonă pe o coloană 10
bani pentru o publicare. Pub-
licări mai dese după tarifa
și învoială. — RECLAME pe
pagina 8-a o seriă 20 bani!

GAZETA TRANSILVANIEI

ANUL LXVII.

"GAZETA" iese în fiecare zi.
Abonamente pentru Anșter-Brașov:
Pe un an 24 cor., pe șase luni
12 cor., pe trei luni 6 cor.
N-ri de Duminică 4 cor. pe an.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 40 franci, pe șase
luni 20 fr., pe trei luni 10 fr.
N-ri de Duminică 8 fr. pe an.
Se printră la toate ofi-
ciile postale din țară și din
afară și la d-nii colectori.
Abonamentul pentru Brașov
Administrațiunea, Piața mare,
Târgul Inului Nr. 30. etagiu
I. Pe un an 20 cor., pe șase
luni 10 cor., pe trei luni 6 cor.
Cu d-nul în casă: Pe un an
24 cor., pe șase luni 12 cor.,
pe trei luni 6 cor. — Un esem-
plar 10 bani. — Atâr abona-
mentele cât și inserțiunile
sunt a se plăti înainte.

Nr. 202.

Brașov, Duminică 12 (25) Septembrie

1904.

Austria, Ungaria și „iredentismul“.

II.

E interesant și caracteristic, că în urma espunerilor distinsului istoric și profesor universitar Villari despre iredentismul italian în legătură cu stările din Austria, un diar maghiar din cele mai răspândite se vede îndemnat a vorbi despre „iredentismul“ din Ungaria.

„Avem și noi iredentiștii noștri“, exclamă cronicarul lui „Budapesti Hirlap“. Acesta e în sine o mărturisire prețioasă, căci nu-i tocmai de mult, de când un ministru președinte mult adorat de numita fôie susținea, că cestiune de naționalitate nici n'ar exista în Ungaria.

Ei bine, de unde rêsar deodată „iredentiștii“ Ungariei, decât această țară numai are nici în clin nici în mână cestiuni de naționalitate?

Cu toate aceste „Budapesti Hirlap“, vorbind de articolul din „N. fr. Presse“ al lui Villari, afirmă sus și tare, că „Austria își are și ea iredentiștii săi întocmai ca Ungaria“; „Budapesti Hirlap“ dîce această, între ai cărui colaboratori se află și Iancso Benedek, care pe timpul lui Banffy a jucat un rol în așa dîsa „secțiune a naționalităților“ și trece de mare cunosător al relațiilor naționale din Ungaria.

Vorbind de iredentismul italian profesorul Villari susține, că acestui iredentism între Italienii din provinciile austriace Trento (Tirolul sudic), Triest și Istria nu i-a dat naștere, decât nemulțumirea cu starea lor politică și cu modul de tractare din partea guvernelor austriace. Italienilor nu li-se dă autonomia, ce-o pretind, și sunt administrați într'un mod ce nu corespunde intereselor dezvoltării lor naționale. Acesta e primul izvor al nemulțumirii. Cel mai mare rău rezultă însă din cestiunea de limbă. Iredentismul se naște pretutindeni în comunele italiene unde se înființază asiluri de copii și școle germane și de unde limba italiană este alungată.

În modul acesta argumentază Villari ca să dovedescă, că rădăcina iredentismului italian e a se căuta în stările politice și administrative din provinciile italiene ale Austriei și că prin urmare el vine de la Italienii din Austria în Italia și nu e propagat de aici în țările austriace.

Fôia maghiară, punându-se pe baza de argumentare a lui Villari și vorbind de „iredentismul“ din Ungaria, admite prin urmare, că aceleași cauze de nemulțumire ar fi produs și aici aceleași simptome; se laudă însă, că Ungaria, care înaintea șovinistilor maghiari ocupă o pozițiune cu totul exemtă în centrul globului pământesc și nu pare supusă acelor legi firești ca alte țări, pôte suporta fără de grije și scădere nemulțumirea popoarelor sale, fiindcă „rassa maghiară“ alcătuitoare de stat în urma situațiunii sale și a trecutului său istoric ar fi imună de această bôlă“ (a iredentismului).

Pentru Austria e dër forte în-

comod și surăcios iredentismul Italienilor din Triest, Trento, Istria și Dalmația, pentru Ungaria însă nemulțumirea Românilor, Slavilor, și a Germanilor e numai fôre la urechie, fiindcă, vedeți bine, dumnealor alcătuitoarii de stat așa au aranjat și organizat toate lucrurile, încât națiunea maghiară e Alfa și Omega și națiunile nemaghiare numai numără nimic în viața publică, deci nu au nici dreptul de a se plânge, că sunt nedreptățite și prin urmare nici dreptul de a fi nemulțumite. Ce deosebire între milioanele de aici și între sutele de mii de Italieni din Austria, cari sunt pe cale de a dobândi pentru dênșii și o universitate italiană!

Libertatea și drepturile, de cari se bucură mai mult sên mai puțin națiunile din Austria nu sunt pentru cei de la „Budapesti Hirlap“ decât evoluția modernă a statului austriac, care firește nu consună nici decum cu evoluția modernă a statului ungar.

Acăsta evoluție în direcție de tot contrară, politica și sistemul de guvernare cu totul deosebit, după cum constată însuși cronicarul fôiei maghiare, nu împedecă însă de loc ca nemulțumirea să existe și în Ungaria, ca prin urmare și această se-și aibă iredentismul său.

De ce natură este și pôte fi acest „iredentism“ și în ce s'asemănă și se deosebesce de iredentismul italian vom arăta într'un alt articol.

Adunarea generală a „Asociațiunii“.

(Raport special al „Gaz. Trans.“)

Timișoara, 22 Sept.

Era de prevădut succesul cel mare, ce l'a avut „Asociațiunea“ la Timișoara.

Cu multă inimă și dragoste pentru cestiunile culturale românesce, cei din Bănatul Timișan și-au dat totă silința să ridice la nivel înalt adunarea, chemată la ei. Totul a fost imposant și toate s'au petrecut într'o atmosferă solemnă. Sêra de cunoscință a fost caracterizată prin demnitatea și intimitatea, care dă astor fel de ocaziuni ceva impunător.

Serviciul divin, cele două ședințe, concertul și balul, toate s'au petrecut în cea mai mare și în cea mai seriosă frumusețe. Lumea aleasă, deși cam luxosă, va păstra o frumoasă amintire de la această adunare.

Diua întâiu — Miercuri 21 Sept.

Cu o pompă deosebită s'a celebrat Miercuri dimineața serviciul divin în ambele biserici românesce. În biserica gr. or. au servit d-nii: protopop Dr. Traian Pulic, asistat de preotul militar Bugariu și de preotul Mateiu din Fabric. În biserica gr. cat. au servit Revdss. d-n canonic I. Boroș (Lugoș) asistat de vicarul Hațegului Dr. Iacob Radu, George Trăilă (Timișoara), Liviu Iancu (Visag) și George Munteanu (Gilad). Protopopul G. Trăilă a rostit predica ocașională.

Ședința I.

S'a deschis la ôrele 11-20 în fața unui număr public, de cătră delegatul comitetului central d-l Dr. Liviu Lemenyi printr'un discurs, pe care Vi l'am trimis

cu posta de eri. (L'am publicat deja în numărul de eri al fôiei — Red.)

După discursul de deschidere, d-l Emănciil Unăureanu, directorul despărțământului „Timișoara“, a salutat „Asociațiunea“ printr'un discurs, care a făcut o adencă impresie asupra publicului. (Și acest discurs l'am publicat deja eri—Red.)

D-l Dr. Dobrin, ca reprezentant al „Socetății pentru crearea unui fond de teatru român“ salută „Asociațiunea“ prin cuvinte alese. D-l Dobrin a dîs între altele: „Ca sôre și lună își au dër aceste două mari socetăți menirea lor în viața noastră culturală, ele sunt chemate, ca mână în mână muncind să ne consolideze cultura românescă. Aici desbinarea nu are loc și invidia, — poreclită mai deunădî, nimerit, „marea bôlă națională“ — nu-i ertat să bântue în aceste înalte foculare întregitoare ale nêmului nostru.

„Grijind ast-fel de promovarea culturai și convingși înșaintașii noștri, că în viața unui popor, la care consciința individualității sale tot-déuna a fost vie și va fi și în viitor pe lângă toate pedecile ce i-se pun, pe lângă cultură, bună stare jôcă un rol dirimător — au dat impuls înființării băncilor noastre și asocierilor economice, chemate să asigure consolidarea și forța culturai naționale. Și acest pas a fost natural.

„E sigur, că băncile noastre înecă își au activitatea lor binecuvântată, decât stau în serviciul ideei fundamentale, din care au rêsărit, și nu se pierd pe povârnișe, cari duc la distrugere națională. Acestea ar trebui să fie tot-déuna fundamentul și stâlpii, cari sprijinesc și suportă grandiosul edificiu al culturai naționale“....

A luat apoi cuvântul d-l Dr. Nic. Oncu salutând adunarea în numele „Asociațiunii naționale aradane pentru literatura și cultura română“, accentuând cu deosebire, că una suntem în limbă, una suntem în sentimente și un singur, singur și sublim scop avem cu toții: cultura limbei și a literaturii române, singura cale și unicul mijloc prin care se manifestă, se afirmă și trăesece un popor.

Președintele mulțumesc vorbitorilor exprimându-și dorința, ca reuniunile surorii, conlucrând în deplină armonie pentru înaintarea poporului, să trăesească, crească și înflorască.

După acestea se numesc notar ad hoc d-l Dr. Vasile Bologa și pe urmă se trece la ordinea de dî: prezentarea raportului comitetului. Acest raport fiind publicat în organul „Asociațiunii“, se consideră cetit. Raportul încheie cu următoarele propuneri:

a) a lua act în general de raportul comitetului central; b) a da espresiune durerii sale pentru pierderea membrilor decedați în anul din urmă; c) a lua act de demisiunea d-lui Al. de Mocsonyi din postul de president și a-l alege president onorar, ér pe d-nii P. Cosma și I. Vulcan membri onorari ai „Asociațiunii“; d) a alege pentru un nou period de 3 ani pe membrii comitetului central, pe presidentul și vice-presidentul „Asociațiunii“; e) a decide asupra propunerii prezentate în raportul special pentru îndeplinirea postului de prim-secretar; f) a aproba darea de sêmă despre gestiunea financiară a anului 1903 și a da comitetului central absolutul pentru această gestiune; g) a aproba

proiectul de budget pentru anul viitor; h) a primi propunerile prezentate în cestiunea Museului; i) a lua act de decisiunea ședinței plenary a Secțiunilor științifice-literare, cu privire la stabilirea programului de acțiune al acestora.

S'au ales apoi comisuniile: a) pentru esaminarea raportului general: Dr. N. Oncu, Ilie Trăilă, Ioan Boroș, I. Budințianu și Dr. V. Branisce; b) pentru censurearea socotelilor: Dr. N. Comșa, Dr. Isidor Pop, Dr. A. Oprea; c) pentru înscrierea membrilor: Dr. A. Cosma, Romul Cărăbaș și Dr. G. Adam; d) pentru candidarea membrilor în comitet: Gerasim Sêrbu, Dr. Aurel Isacu, Dr. N. Vecerdea, Ioan Peș și Ioan Pinciu.

Cu acestea terminându-se ordinea de dî, ședința primă se încheie.

La ôrele 2½ s'a început banchetul, ér sêra concertul. Despre aceste voiți raporta în detail în alt număr. Pentru ađi trec la

Diua a doua. — Joi 22 Sept.

Ședința II.

S'a deschis la ôrele 10 a. m. sub presiudu d-lui Dr. L. Lemenyi. Conform ordinei de dî urmază rapôrtele comisiunilor.

Referentul comisiunii pentru esaminarea raportului general, d-l Dr. Branisce, face o lungă reprivire asupra activității comitetului în anul de gestiune 1903, relevând între altele trei momente principale: terminarea „Enciclopediei Române“, activitatea secțiunilor literare-științifice și Museul etnografic. Comisiunea cu însuflețire ia act despre propunerea comitetului privitoare la alegerea de președinte onorar a d-lui Dr. Alex. Mocsonyi, „acastă ilustrație a nêmului“, cum îl numesc referentul comisiunii. Propunerea e pusă la vot și e primită unanim cu mare însuflețire. Tot-odată comisiunea se alătură din totă inima la propunerea comitetului, ca d-l Partenie Cosma, care de 25 ani neîntrerupt a stat în serviciul comitetului central, și d-l Iosif Vulcan din privilegiul jubileului său de 40 ani ca director al revistei „Familia“, să fie aleși membrii onorari ai „Asociațiunii“. Adunarea îi aclamă cu însuflețire. Mai departe se dă espresiune condolențelor pentru pierderea membrilor decedați în cursul anului.

Referentul face apoi o lungă espunere în cestiunea prim-secretariatului. Relevă istoricul acestei cestiuni, de altfel pe larg espusă și în raportul din Anale. La sfîrșit rógă adunarea să primescă propunerea comitetului și se admită revocarea demisiunii d-lui Dr. Diaconovich, considerând astfel „crisa această secretarială“ de aplanată. — Adunarea primesce.

Referentul, continuând, trece apoi în revistă celelalte puncte din raportul comitetului. Între altele constată sporirea numărului membrilor, dër în același timp arată, că această sporire nici pe departe nu stă în raport cu numărul Românilor ce locuesc în ținuturile peste cari „Asociațiunea“ își estinde ađi activitatea. Face un călduros apel cătră cei prezenți, conjurându-i să se facă toți apostoli ai nisuițelor „Asociațiunii“ ca astfel toți Românii să se înroleze sub stégul acestei instituțiunii culturale. Arată mai departe activitatea singuraticelor despărțăminte, între cari unele, ca „Timișoara“ și „Brașov“ au desfășurat o activitate rodnică. Au fost însă 5 des-

părțiminte, cari n'au dat apröpe nici un semn de viață.

La punctul acesta ia cuvântul Dr. V. Onișor, insistând cu deosebire asupra acestor 5 despărțiminte neactive. Vorbitorul nu e îndestulit numai cu simpla constatare a acestei neactivități, ci ar dori să știe și cauzele; — căci e cel puțin ciudat, că între aceste despărțiminte figurează centre românești ca Lugoșul, Orăștia etc. Nu face nici o propunere, dărögă comitetul central, ca pe viitor să dea acestor despărțiminte, într'un fel öre-care, un imbold la muncă.

Referentul continuă apoi espunerea sa ocupându-se mai pe larg cu chestiunea bibliotecilor populare și relevă părerea comisiunii, ca în locul bibliotecilor ambulante „Asociațiunea“ să editeze cărți eficiente anume pentru popor, așa că fie-care țeran să-și poată procura și înaintea proprie, pot să-și facă și înaintea proprie. (Prof. P. ...)

Reasumând, referentul face următoarele propuneri:

a) se aprobă dispozițiunile luate de comitetul central pentru ridicarea zidirei Museului și pentru pregătirea colecțiilor în scopul înzestrării;

b) să se ia act de terminarea și închirierea Casei de chirie construită pe intravilanul din strada morii Nr. 6, ale cărei conturi definitive se vor presenta proximei adunări generale;

c) să se autorizeze comitetul central, ca în tönna anului curent să inaugureze prin despărțiminte și prin delegați speciali colecte pentru procurarea mijloacelor bănești în scopul acoperirii restului cheltuielilor de zidire și de instalare, apoi pentru sporirea colecțiilor Museului; în fine

d) să se dea espresiune recunoștinței și mulțămitei adunării generale pentru donațiunile în bani și obiecte intrate pentru Museu și să se adreseze tuturor membrilor Asociațiunii un călduros apel pentru sprijinirea cât mai intensivă a acestei frumoșe și importante institutiuni.

Töte propunerile aceste se primesc.

D-l Rubin Patîța propune să se înființeze școle de menagiu. Propunerea nefiind anunțată la timp, presidentul n'o admite la discuție, promite însă, că comitetul se va ocupa ulterior de ea.

Urméză raportul comisiunii financiare cetit de referentul Dr. Comșa, din care reiese, că averea întrögă administrată de „Asociațiune“ reprezintă suma de 676.313 cor. 53 bani. Fondul general al „Asociațiunii“ e de 311,750 cor. Referentul relevă, că socotelile sunt în cea mai bună regulă, și amintesc, că în anul espirat comitetul a introdus în administrația sa contabilitatea dublă.

La propunerea referentului adunarea votéză comitetului absolutoriu și mulțumită pentru chivernisirea averii societății.

Apoi ia cuvântul d-l Romul Cărăbaș, care în calitate de referent al comisiunii pentru înscrierea de membrii noi face raportul cel mai scurt, dăr tot-odată cel mai elocuent. Intre aclamări generale spune, că rodul adunării din Timișóra e sporirea cu considerabila suma de 5540 coröne, incurse de la membrii noi înscriși. Intre acești membrii fondatori sunt: Institutul Victoria (Arad), institutul Timișána (Timișóra), George Breban, Mihaiu Ardelean, Dr. Nestor Opreanu, Dr. Isidor Pop și Const. Burdea.

Urméză raportul despre alegerea comitetului central și a funcționarilor Asociațiunii. Adunarea generală aclaméză cu entusiasm lista prezentată de d-l referent Dr. Vecerdea, care e formată astfel: Președinte Iosif Sterca Șuluțiu, vicepreșed. At. Marienescu. Membrii: Nicolau Ivan Dr. Liviu Lemenyi, Iuliu Munteanu, Ioan F. Negruț, Ioan Papiu, Dr. Ilarion Pușcariu, Dr. Eusebiu Roșca, Dr. Octavian Rusu, Nicolae Togan. Suplenți: Dr. Ilie Beu, Dr. Vasile Bologa, Dr. Miron Cristea, Gavril Precup, Romul Simu.

Urméză la ordinea de zi fixarea locului pentru proxima adunare generală. D-l Dr. Vecerdea în numele despărțimên-

tului Brașov invită adunarea la Brașov. Președintele Lemenyi e însărcinat a o invita la Sibiu. Rubin Patîța presintă în scris rugarea despărțimintei Alba-Iulia, ca să se fie acolo adunarea. Se lasă însă sarcina comitetului fixarea locului adunării din anul viitor.

Programul fiind terminat, d-l președinte își espriimă mulțumita și recunoștința pentru interesul și căldura, cu care a fost îmbrățișată adunarea la Timișóra. Cât va trăi — spunea densusul — îi va fi o scumpă amintire conducerea acestei adunări, care e una din cele mai succese din câte a avut „Asociațiunea“. S'a espriimat apoi singura părere de rău, anume, că și de astă-dată trebuie să se constate absența Archiereilor noștri dela adunare. (Publicul aprobă!) Mulțumesc în deosebi despărțimintului Timișorei și vrednicului președinte...

D-l V. Onișor...

Ședința se închide rămânând pe după amiază ședința secțiunilor științifice anunțată la 4 öre. Despre asta în numărul viitor.

Schimbarea de guvernatori în Cernăuți și Triest. În legătură cu cele ce le-a scris diarul nostru, când am aflat pentru prima óră despre stămutarea prințului Hohenlohe de la Cernăuți ca guvernator în Triest, dăm loc aici observărilor fíoiei bavarese „Münchener Neues Nachrichten“, care de ordinar primesc informațiunile cele mai bune din cercurile guverniale austriace. Elă cum prezintă correspondentul vienez al numitei foi însemnătatea schimbării de guvernatori în Cernăuți și Triest:

„Se adevărește, că prințul Hohenlohe până acum șeful țării Bucovinei va fi numit séu a fost deja numit guvernator în Triest. Putem să felicitem pe guvern și literalul pentru această numire, căci prințul Hohenlohe aparține celor mai talentași și conșciențioși reprezentanți ai funcționarilor noștri politici. Acest funcționar administrator încă relativ tiner, s'a probat în cele mai grele împrejurări pe teren național-politic și social-politic în Boemia ea și în partea ostică a imperiului. Marea grevă în minele de cărbuni din Boemia, s'a fost terminat la timpul séu ca aceea, că căpitanul districtual, care a intervenit, prințul Hohenlohe a devenit popular și la burgese și la lucrători.

Când fu avansat la postul de president al țării Bucovinei, numai cu părere de rău se despărță de el Germanii boemi, cari îl distinseră încă mai dinainte, făcându-l cetățin de onöre.

În Bucovina prințul Hohenlohe a dus la sfârșit deposedarea boierilor în dietă și formarea unei majorități liberale purtată de Germanii și Ruteni. (Unde rămân democrații români ai lui Onciul și Lupul.— Trad.)

„Ca succesor al lui Hohenlohe, e designat consilierul ministerial Dr. Octavian Bleyleben, președintele cancelariei presidiale a d-lui de Körber și mâna sa dreptă. D-l de Bleyleben și-a câștigat în cercurile germane prin sentimentele sale fidele germane și prin tactul séu mare stimă și preț și se crede, că este bărbatul cel mai apt, de a ține în văgășul ei sigur schimbarea lucrurilor săvârșite (de Hohenlohe — Trad.) în mod atât de dibaciu.“

După informațiunile de mai sus ale fíoiei din München, Bleyleben va fi dăr în Bucovina numai continuatorul direcțiunii inaugurate de Hohenlohe, ce culminează în supremația germano-rutenă.

Românii bucovineni au deci tötă cauza să stea la pândă și să fie cu ochii în patru, ca noua direcție să nu se desvolte pe pielea lor!

Memorandul Sașilor.

(Urmare.)

Unde lipsesc ocaziunea de a esereciti o limbă în practică, rezultatul amintit nici-odată nu se pöte ajunge numai prin instrucția școlară. Cât de puțin efect pöte avé instrucția școlară singură, fără eseroițiul practie paralel, arată esemplul țeranilor sași, cari în viața de töte zilele nu vorbesc limba germană literară, ci dialectul

săsesc, și cu töte eă instrucția școlară li-se face esolusiv în limba literară, ei totuși nu sunt stăpânii pe această limbă, deși este s'ins înrudită cu dialectul săsesc.

De așel se pöte concludé, ce prospecte de rezultat pöte avé șinta esagerată a învățământului limbei maghiare în comunele săsesc, cari nu stau în contact mai apropiat cu elementul maghiar, va să dăcă în majoritatea absolută a comunelor săsesc.

Din contră, învățarea unei limbi străine pe calea eseroițiului practic este förte ușoră și este o apariție de töte zilele pe teritorul patriei noastre. În comitatela de nord și vest (de e. în Tresein, Nitra, Liptó, Pojun ș. a.) pe lângă limba maternă maghiară oă germană, apröpe fiecine vorbesce și slovăcesce, fiind-că clasa servitorilor, lucrătorilor și înétrișilor este compusă apröpe exclusiv din țărani.

În părțile eselente și mai puș de instruite, de ce pöte procedea școlă în maghiară și în germană? În aceste împrejurări dăr apröpe fie-care copil șas știe romănesce fără să fi înéțut în școlă și fără să-l fi silit cineva. Causa este, că apröpe nu esistă comună săsesc în care să nu fie și vro fracțiune, adesea considerabilă, de populațiune romănescă, pe când numărul comunelor săsesc, în cari séu în împrejurimea cărora să esiste populațiune maghiară, este dispărent.

Instrucția școlară eselusiv germană a copilului polon din Posen séu Pomerania numai în acele părți are un rezultat multumitor și durabil, unde acel copil este familiarizat cu limba germană prin contactul cu o populație germană. Acolo, unde na se întemplă acesta, chiar și cel mai frumos rezultat limbistic al instrucției școlare va dispăre în câțiva ani. Concluziunea cea mai importantă însă a experimentelor cu instrucția germană în numitele provincii prusiane a uitat-o să citeze anteproiectul, adică: că fortarea pe acest teren n'a avut rezultatul dorit și că aceeași fortare n'a avut de loc darul că a stărnit în populația polonă iubirea pentru limba germană.

Öaltă cauză a rezultatului slab este, că în opoziție cu articolul de lege 38 din 1868, în care metoda învățământului — după cum nici: că se pöte altfel — era lăsată patroailor școlilor, va să dăcă în majoritate confesiunilor — acestea fură constrinse și încă prin ministrul cultelor și instrucțiunii publice, de a face în școlile noastre instrucția germană și maghiară paralel și simultan, ceea-ce a fost în detrimentul ambelor limbii, deörece nu mai face pe îndoială, că progresul în amândouă limbile, din cari una este limba maternă a elevilor, trebuie să se facă după considerațiuni cu deservire deosebite.

De aceea am salutat ca un progres însemnat, când în sfârșit am isbutit a desface această conexiune și când prin ordinul de la 1 Octomvrie 1903 Nr. 66,491, instrucția în limba maghiară s'a separat. Acolo, unde începuseră mai înainte cu această separație, rezultatele au fost favorabile. Consistoriul acesta își permite a cita în privința acesta manualele escelente alcătuite pentru școlile noastre de Dr. Iuliu Iakobi și cele ale lui Dr. Adolf Schallerus lăudate și de domnul ministru al cultelor și instrucțiunii publice. Avem speranța, că se va aștepta în liniște desvoltarea pacifică, spre a se vedé ce efect va produce noua metodă și amintita circulară ministerială, și referindu-ne la aprecierea unor inspectori cu experiență din mijlocul nostru, avem convingerea, că în scurt timp s'ar fi ajuns rezultatul între marginele posibilității.

În realitate, spre a asigura rezultatul instrucției limbei maghiare în școlă primară, nici nu este nevoie de o nouă lege. Un lucru este însă necesar: a nu pune nici o piedecă în calea progresului început în instrucțiunea limbei maghiare.

Și cea mai mare pedecă ar fi proiectul actual, în eas când ar deveni lege. Căci proiectul acesta introduce în școlă și în învățământul limbei maghiare cugete și momente psihice, cari pot să distrugă

încalinarea pentru această instrucție, unde ea esista deja. Cât timp instrucția limbei maghiare în școlă primară este tratată și favorisată din acel punct de vedere, ca să i-se ofere fie-cărui cetățin ocaziunea de a învăța limba statului, eu care se întelnesce diloic în töte actele administrațiunii și justiției, spre a-l înăestra cu capabilitatea de a lua parte la viața publică, — se pare avantajos a chețui energie și timp pentru învățarea limbei statului.

Dăr proiectul acesta se pune cu deservire pe alt teren. Dăcă resumăm conținutul séu și discuțiunea din anchetă și pressă, acest proiect se presentă ca o verigă din lungul lanț al măsurilor, cari au de scop a prefăce statul ungar într'un stat național maghiar, în care ori-ce manifestare de viață afară de cea maghiară este privită din capul locului ca ostilă statului.

De ce să tănuim, că declarația Eselentei Sale, ministrul cultelor și instrucțiunii publice, făcută în anchetă, în care a dăis, că „naționalitățile ca atari nu pösed nici un drept în privința școlilor“ ne-a atins dureros. Domnul ministru a uitat în acel moment importantul articol de lege 44 din 1868, în care șul 26 enunță, că nu numai fie-care comună și biserică are dreptul de a înființa școlă, ci chiar și „ori-care cetățin al țării ori de ce naționalitate ar fi el“. Paragraful 17 al acelei legi enunță dreptul fie-cărui cetățin asupra instrucțiunii în limba sa maternă, dăr ș. 58 al art. 38 din 1863 confirmă acest drept.

(Va urma.)

Răsboiul ruso-japones.

Situațiunea în Manciuria.

„Lokalanzeiger“ anunță din Mukden cu data de 21. Septemvrie: Japonesi au atacat defileul Daline (Falin), care se află la 75 verste spre sud-ost de Mukden. Ciocnirea, ce confirmă scrierile aduse de misiunari despre înaintarea Japonesilor, nu se știe ce rezultat a avut. Se pare că e vorba numai despre ciocniri de avanposturi. Cu ocaziunea recunoșcerilor făcute de generalii Rennkampff și Grekov s'a constatat, că avangardele japoneșe înaintéză în direcție ostică. În Mukden se clădesc spitaluri mari, deörece se crede, că în curând se va da o luptă sângerosă.

— Telegrama, ce a adresat-o Țărului generalisimul Kuropatkin cu data de 21. Septemvrie, este următoarea: La frontul de sud al armatei noastre nu s'a întimplat nici o schimbare. Din rapörtele primite în privința încăerării detașamentului rus de la defileul Daline în ziua de 10. Septemvrie rezultă, că înimicul, care a atacat în două rânduri, a fost respins cu pierderi însemnate. Rușii au prins numeroși soldați japoneși și au pus mâna pe multe arme și munițiune. Pierderile noastre sunt de un ofițer și 3 soldați ușiși și 43 soldați răniți, mulți din răniți însă s'au reintors în linia de lăptă.

— Telegramă din Londra: Pe când despre înaintarea Japonesilor sosesc cele mai contradicțore scrii, mareșalul Oyama a trimis un raport amănunțit despre ciocnirile întimplite Sâmbătă spre nord de riuirile Pinktaise și Taöce. Rușii aveau cu o brigadă cu cavalerie și artilerie. Oyama dăce, de încheiere, că trupele rusesci au fost oprite și silité a-se retrage.

Proclamația lui Oyama.

Mareșalul Oyama a dat o proclamație, în care invită trupele, ca în luptele viitoare să-și încordeze töte puterile, deörece luptele acele vor fi decisive în răsboi. Oyama dăce, că întréga lume civilizată privește la armata japoneșă, care a storn admiratiunea generală prin eroismul séu în luptele de până acum.

Asediul Port-Arthurului.

Așa se vede, că Japonesi au început din nou atacul general contra fortetei. După o scire neoficială și neconfirmată încă, ce vine din Tokio, ei ar fi cerit fortul numit Kuropatkin și încă

fort situat pe o înălțime spre sud de Istan, pe cari le-au ocupat printr'un asalt desperat. Scirea despre acest succes al Japonenilor a făcut o adencă impresie la Petersburg, căci se tem, că pe Stössel îl așteptă zile foarte grele.

Un comerciant, care nu de mult a părăsit Port-Arthurul spune, că generalul Stössel desfășură o extraordinară energie. Ziua în uniformă de gală face inspecție în fortăreță, incurajând pe soldați, ér nóp-tea în uniformă simplă continuă inspecția. Uneori se odihnesc pe un șanț. Însoțit de nevastă-sa, el vizitează spitalele și mângăie pe răniți. Față cu ofițerii e de o rigóre extremă. A dispus să se închidă tóte elaburile. De multe ori, când se dau lupte, el apare la primele rinduri. Orașul pare un cimiter, căci séra nimeni dintre ne-combatanți nu cutéză a eși din casă. In-morméntarea soldaților căduți se face nóp-tea.

SCIRILE DILEI.

— 11 (24) Septemvrie.

Societatea „Transilvania“, înființată la 1867, pentru ajutorul studenților, și a elevilor meseriași români, din Transilvania și părțile ei, publică concurs pentru acordarea stipendiului „Papiu Ilarian“ de 1800 lei anual spre studierea științelor istorice la una din universitățile străine. Concursul se va ține în ziua de 1/14 Oct. 1904. Condițiunile ce trebuiesc să intrinésă concurenții pentru acest stipendiu sunt: a) Să fie titrat al universităților ungare (să aibă esamenul de stat sêu doctoratului.) b) Concurenții să adreseze cere-urile lor până în ziua de 28 Septemvrie st. v. d-lui G. Missail, președintele societății str. Grațioasă 2 v. București. Cererile vor fi însoțite de acte originale sêu copii legalizate, prin cari să dovedescă că intrinésă condițiunile de mai sus; c) Pe lângă actele de calificare vor mai alătura: actul de naștere, prin care să se constate că concurentul n'a trecut etatea de 30 ani, certificat medical, constător, că nu este atins de nici o infirmitate sêu bolă cronică; d) Stipendiu se acordă pe timp de doi ani, cel ce va obține stipendiu, se va obliga prin act autentificat de notarul public, cum că după terminarea studiilor va rămâne în patrie. În cas contrar, va fi urmărit de Societate pentru rambursarea sumelor cheltuite cu el pe timpul studiilor. De asemenea va fi obligat a trimite comitetului la finele fie-cărui semestru școlar, certificate de frecuentarea cursurilor și progresul obținut la studii, rezultatul fiind negativ, i-se va retrage stipendiu. Ori-ce cerere sosită după termenul fixat mai sus 28 Septemvrie st. v. 1904 nu se va lua în considerație. *București, 9 Septemvrie 1904. — Comitetul.*

Ultramontanismul în biserica evanghelică. În conventul general al districtului montan al bisericii evanghelice augustane, ținut zilele acestea la Budapesta sub președinția curatorului Zsilinszky și episcopului Sárkány, s'a deschis proiectul de reformă a instrucției teologice, accentuându-se necesitatea complectării instrucției în direcție patriotică. La desbatere a luat cuvântul un paroh evanghelic, susținând, că înainte de tóte este biserica și după aceea vine patria. Pentru aceste cuvinte „Politisches Volksblatt“ din Budapesta, într'un articol de fond, care poartă titlul de mai sus, îl numesce „Herostat“, ér „Bud. Napló“ își exprimă estrema indignare pentru așa o îndrăsnélă.

Un diar frunțas koșthist ajuns la strîmtoare. Diarului „Die Zeit“ i-se depeșă din Budapesta, că în ziua de 24 Septemvrie organul partidului koșthist „Egyetértés“ va fi licitat. Esecuția a cerut-o fabrica de hârtie din Pettin căreia „E-s“ îi datoresce 10.604 coróne. „E-s“ este proprietatea unei societăți pe acții, ér acțiile sunt în cea mai mare parte în mâinile lui Fenyő Sándor, condamnat pentru delict de imoralitate.

Contesa Lonyay și principesa Luisa de Coburg. Din Paris se telegraféză, că fosta principesă de corónă Ștefania, actuală contesă Lonyay a sosit la

Paris, spre a se întâlni cu sora ei principesa Luisa de Coburg. Alătări surorile s'au întâlnit și au stat împreună 3 ore, Surorile, cari de 7 ani nu s'au mai văduț, s'au împăcat.

Darurile regelui Petru. Din incidentul încoronării sale regele Petru a primit număróse daruri din Sêrbia și din străinătate. Țarul i-a trimis un splendid serviciu de masă esecutat din argint și o sumă mare de bani în aur. Sultanul i-a dăruit șese cai de rasă arabă

Militare. D-lui Filip Suciu sublocotenent în rezervă la reg. de infanterie nr. 2, i-s'a permis a depune gradul de ofițer. — Al. Micu sublocotenent la reg. nr. 41 a fost transferat la reg. nr. 64. — Traian Radu sublocotenent detașat la reg. nr. 1 bosniac-herțegovinean a fost transferat la institutul medico-militar.

Wagner și Stössel. Cum ajung aceste două nume alăturate? Unul a fost compozitor renumit german, ér al doilea este vitezul apêrător al fortăreței Port-Arthur. Despre amândoi se dice, că s'ar fi descoperit în timpul din urmă că ar fi de origine evrei. Este semnificativă de altmintea rîvna presei evreesci de a iscodi genealogii fictive pe socotela ómenilor celebri. De regulă se desmint asemenea genealogii, dér ce împórtă? Nu toți cetesc desminterea, și ajunge déră în mintea măcar a unei părți din cetitori rămâne convingerea, că rassa evreescă este o rassă alésă, din care ies celebrități artistice sêu generali viteji. — Mama lui Wagner rămânând văduvă, s'a măritat după un actor cu numele Geyer, despre care însé nu se știe cu siguranță déră a fost evreu și chiar déră a fost — genealogia germană a compozitorului într'u nimis nu se alteréză prin acesta. Er Stössel? N'are de cât numele comun cu nișce evrei din Moravia și Transilvania, în realitate se trage dintr'o familie veche germană din provinciile ostice. — A mai rămas să se desminte și faima despre generalul japonez Oku, despre care un reporter fantezist susținea mai deunădi, că l'a chemat Kohn...

Oprirea tîrgului de rîmători. În urma ivirii unei bóle de porci căpitanul orașului Brașov a oprit tîrgul de rîmători pe teritoriul orașului.

„Emke“. D-l Fr. Gajzágó, jude de tablă reg. în pensiuie, s'a în-cris membru fundator cu 200 cor. la kulturegylet-ul ardelean. Foile maghiare spun, că numita societate are 2057 membri fundatori.

Introducerea automotoarelor pe linia de pe Valea Someșului. Scirea referitoare la automotoarele de pe Valea Someșului, pe care am publicat-o și noi, se desminte

Ajutóre pentru învățarea vieritului și agriculturii. La adunarea generală din 27 Faur 1904, a institutului de credit și economii „Hatégana“ în Hatég, s'au votat două ajutóre de câte 400 coróne pentru doi tineri români din comitatul Hunedórei, cercurile pretoriale Hatég. Pui și respective unul pentru învățarea vieritului, celălalt al agriculturii la orice școlă din patrie. Prin această se deschide concurs și doritorii de a primi amintitele ajutóre să invite ca în 15 zile de la publicare, să-și așternă petițiile instruite cu carte de botez, atestat de purtare, atestată că știu ceti și scrie, și, că vorbesce pe lângă limba română, unguresce sêu nemtesce. Cei cari știu vorbi tóte trele limbile vor fi preferiți. Hatég, la 16 Septemvrie 1904. — „Hatégana“ institut de credit și economii societate pe acții în Hatég. — Direcțiunea.

O sêra de cântece și balade, dată de d-l Herman Hintz cu binevoitorul concurs al d-lui director de musică Rudolf Lassel va avé loc în 5 Octomvrie n. 1904 în sala Redutei cu următorul program: I. Robert Franz: „Genesung“, „Gute Nacht!“; Franz Schubert: „Frühlingstraum“ „Wohin?“. II. Robert Schumann: a) „Im wunderschönen Monat Mai“, b) „Aus meinen Thränen sprissen“, c) Die Rose, die Lilie“, d) „Wenn ich deine Augen seh“, e) „Allnächtlich im Traume“, f) „Ich grolle nicht“. III. Carl Loewe: „Odin's Meeressritt“, „Tom der Reimer“. IV. Richard Wagner: „Träume“; Franz Liszt: „Es muss ein Wunderbares sein“; Johannes Brahms

„Wie bist du, meine Königin“, „So willst du des Armen dich gnädig erbarmen?“. V. Rudolf Lassel: „Mädchen mit dem roten Mündchen“, „Still!“; Adolf Jensen: „Margreth am Thore“, Hans Sommer: „Wo ich mich zeige“.

Avis. Mâne, Duminecă începénd de la órele 1 p. m., este deschisă în cetate numai farmacia d-lui Fr. Stenner, Strada Porții nr. 21.

„Musica orășenescă“ va concerta mâne, Duminecă pe promenada de jos la órele 11 a. m.

Procesul școlilor catolice.

Joi la órele 5 d. a. s'a continuat discuțiunea în procesul intentat școlilor congregatiunii catolice. Inspectorul Theodoru a. continuat cu citirea raportului sêu voluminos, ocupându se cu individualitatea acestor școli și în special cu educația intelectuală și morală în aceste școli. Educația intelectuală, dice raportorul, nu există. Cunoștințere, ce se dau în aceste institute nu sunt în legătură cu menirea și cu viața femeii, mai puțin cu a femeii române. Causa principală a acestui fenomen este lipsa de un personal didactic corêspundător.

În ce privesce educațiunea morală a copiilor crescute în aceste institute, ele sunt supuse la un regim moral, care le demoraliséză voința, le stinge încrederea în sine, preparându-le pentru sugestia stăruitoare a mediului catolic. D-l Theodoru arată apoi cu exemple modul banal și sistematic, cum călugărițele dobândesc încrederea copiilor. Educația morală a călugăriților are o singură țintă: desființarea individualității sufletesci a copilei și aducerea ei în stare de credulitate, care o dă cu totul în mâna și puterea lor.

De faptele din istoria națională nici nu se pomenesce copiilor, e chiar oprit. Regele și Regina României sunt numiți Monsieur și Madame Charles etc.

Terminând, inspectorul Theodoru cere desființarea școlilor congregatiunii „Notre Dame de Sion“, nu în numele legalității călcată în picioare, dér în numele tradiției nêmului românesc și pentru apêrarea lui. Cu această ședința s'a terminat, amânându-se pe ziua de eri, Vineri.

În ședința de eri inspectorul a depus concluziunile sale în scris și s'a acordat apoi cuvântul apêrătorului d-nul A. D. Xenopol. Astădi vor fi ascultați martorii, cari au fost citați din oficiu.

Convocare.

Comitetul despărțământului „Clușiu“ al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“ prin această convocă adunarea cercuală pe 9 Octomvrie st. n. 1904 la 3 óre p. m. în Clușiu, (localitatea Casinei române, strada Deak Ferencz nr. 4) și invită cu tótă ouórea pe toți membrii și pe toți aceia, cari se intereséză de „Asociațiune“ și doresc a promova interesele ei, să participe la această adunare, care se va ține după următorul program: 1) Deschiderea adunării prin președinte. 2) Exmiterea unei comisiuni pentru verificarea procesului verbal al adunării. 3) Raportul comitetului despre activitatea din acest cerc. 4) Esmiterea comisiunilor: a) pentru încasarea și înscrierea de membrii noi, b) pentru censurarea raportului comitetului. 5) Eventuală disertatia. 6) Raportele comisiunilor exmise conform punctului 4 și deliberarea asupra lor din partea adunării. 7) Alegerea comitetului pe 3 ani. 8) Eventuale propuneri. 9) Închiderea adunării prin președinte.

Din ședința comitetului despărțământului „Clușiu“, ținută în Clușiu 11 Septemvrie 1904.

Dr. George Ilea,
director.

Dr. Victor Poruțiu,
secretar.

Bibliografie.

„Noul abecedar“ de Dr. Petru Șpan Sibiu. Tiparul tipografiei archidiecezane 1904. Prețul 40 bani. Autorul a adăogat cărții și un povățuitor.

ULTIME SCIRI.

Petersburg, 23 Septemvrie. Kuropatkin a primit ordinul să formeze trei armate mari: una sub conducerea lui Zurbajev, a doua sub conducerea lui Lincevič, a treia sub conducerea lui Kaulbars. Kuropatkin dispune actualmente de 9 corpuri de armată (?) — După sciri private în lupta de la 20 Sept. în jurul forturilor interne ale Port-Arthurului, 45 tunuri rusesci au fost făcute impracticabile, 23 ofițeri și 380 soldați au fost uciși, ér 750 răniți.

Londra, 23 Septemvrie. Din Sanghai se vestesce, că de Lună încóce Japonenii au ocupat trei forturi. Față cu această scire, rapoartele rusesci vorbesc despre contra-atacuri succese ale Rușilor.

Diverse.

O expedițiune polară. La Portsmouth s'a reintors expediția de la polul sud de sub conducerea căpitanului de fregată Scott. Expediția a durat 3 ani și a fost făcută cu vasul „Discovery“. Personalul expediției în număr de 49 ómeni, se află într'o stare escelentă. Esplorațiunea a traversat ghieturile până la 82°17 de latitudine, băténd cu 384 chlm. mai mult recordul cunoscut.

„Discovery“ a iernat la 640 chlm. mai spre sud, ceea ce n'a făcut-o nici o navă până acum. Resultatul expediției e considerabil din punct de vedere geologic și geografic. Ea a descoperit o vastă regiune muntóasă, care merge până la 83°20 de latitudine, ceea ce face a se crede că pământul se întinde până la polul sud printr'o serie de munți înalți. Expediția a studiat de asemenea, regimul formațiunii ghieturilor și-a făcut observațiuni magnetice.

Furnici precute. Călătorul H. v. Ihring a observat în călătoriile sale în Brasilia un fel de furnici, cari pe lângă locuințele lor de iarnă își aranjaseră și locuințe confortabile de vară. În Brasilia se știe că rîurile ies în fie-care vară din alviile lor și cu asemenea inundațiuni furnicile de pe malul rîurilor ar peri cu siguranță, déră nu s'ar fi îngrijit din timp de măsuri profilactice. Ele și-au alcătuit pe arborii înalți și scutiți de pericolul inundației cuiburi rotunde de mărimea pumnului și până la mărimea unui bostan, unde se refugiéză cu proviziunile lor în timp de inundație. După-ce apele se retrag, furnicile se cobóră și ele pe pământ, unde își găsesc mai ușor hrana.

Damele englese nici-odată nu întrebuintéză cremă pentru față, ci lapte de astraveți, calitate veritabilă englezescă care se capetă în farmacia lui C. Balassa. Cosmetic nevătémător cu efect absolutamente sigur, care după 2—3 întrebuintări face să dispară pistrii, petele de ficat, sgrăbunțe, parasiti și ori-ce necurătenii, fmpurmutând obrazului o înfățișare înviorată și tinerescă. Să se observe, ca pe fie-care sticlă să fie pus numele Balassa. Sticla 2 coróne. Săpun de castraveți veritabil englesesc 1 cor., pudră de castraveți 1 cor. 20 b. Se capetă la farmacia C. Balassa, Budapesta, Erzsébetfalva.

Proprietar: Dr. Aurel Mureșianu.

Redactor responsabil Traian H. Pop.

Dr. med. univ.

Franz Stiehler

fost medic la spital.

Specialist pentru bóle interne, de copii și sexuale. — Dă consultațiuni dela 11—1 óre a. m. — Strada Mihail Weiss Nr. 9.

Cumpărați pentru trebuințele de
SESONUL de PRIMĂVARĂ și VARĂ
Stofe de mătase.
catifea, dantele, panglici etc. dela

Szénásy, Hoffmann & Cie
MAGAZIN DE MĂTĂSĂRIE
Budapest, IV., Bécsi-utca 4.

Mare asortiment în stofe de mătase
— de tot felul. —
TÓTE NOVITĂȚILE DE SESON.
Prețuri fixe. Inșelări eschise.
Mostre se trimit în provincie franco.

